

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 131 / Olot, gener 2021

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / ELS GARROTXINS ALS CAMPS NAZIS

L'afusellament de Joan Pinsach, alcalde de la CNT a Pau de Sert (Santa Pau), fa 80 anys, fou el detonant per treure del silenci tot el passat republicà del nostre poble. El 19 d'octubre d'aquell any duguérem a terme, juntament amb l'historiador local Albert Planas, el periodista David Fernández i la professora de filosofia Cris Capó, un homenatge a tots els represaliats pel franquisme a través d'un acte al Centre Cívic, durant el qual es va fer entrega de la reparació jurídica, per part de l'Ajuntament, als familiars de les víctimes. Alhora, inauguràvem una placa a la façana d'on fou la residència de Pinsach. Empeníem sense ser-ne del tot conscients un viatge cap al passat que ens portarà fins a l'actualitat, a la recerca dels garrotxins deportats en camps de concentració i extermini nazi.

Anem a pams. El que havia de ser un acte de memòria puntual esdevenia l'inici de tot. L'agost de 2019, es fan públics al BOE 4.427 noms de republicans i republicanes que van morir en camps de concentració nazis. Fins a l'abril (BOE, 103), el Govern espanyol no estableix un dia per commemorar l'horror que van patir. Com pot ser que fins al 2019 aquesta gent que va lluitar per la llibertat i la democràcia no tinguessin un dia? O que fins a l'agost de 2019 constessin com a desapareguts? Una vergonya més de la desmemòria d'aquest país, d'aquestes fosses del silenci que persisteixen gràcies al feixisme; reals aquí, impensables a Alemanya.

Això ens porta a organitzar un mes de maig ple d'actes a Santa Pau:

la creació d'un espai de memòria al mirador de l'Almogàver que es passarà a dir 'mirador Lluís Masó'; un cap de setmana, el del 5 de maig, amb la participació de noms com el de Mònica Terribas, Xavier Antich i Lluís Llach; la col·laboració altruista dels Ovidi#4 i la comissió Cisquet, seguit del viatge a Mauthausen (amb la finalitat de portar una placa en nom de l'Ajuntament de Santa Pau a Lluís Masó), per acabar el mes de maig amb la xerrada de Jordi Borràs i Miquel Ramos.

Dos fets marquen aquests homenatges. D'una banda, l'arribada de la Covid-19, i, de l'altra, un de tant o més sorprenent... Pensàvem que anàvem tard, que tots els ajuntaments de la Garrotxa havien fet els deures abans que Santa Pau, i no tan sols no era així, sinó que érem els primers. Com podia ser?

Mentrestant, la publicació al *Diari de Girona* del conveni aprovat per l'Ajuntament de Santa Pau d'adhesió al projecte de l'Amical de Mauthausen, "Xarxa Mai Més", ens posava en contacte amb una persona clau. Sense ella no estaríem ara mateix escrivint aquest article. Funcionària del Parlament de Catalunya, Mercè Casademont és l'eix d'aquest projecte i, a banda de fer la recerca dels funcionaris i diputats del Parlament de la II República (entre ells, Antoni Dot), fa més de deu anys que ajuda famílies de represaliats i deportats perduts arreu d'Europa.

És aquí quan una funcionària, un periodista, un historiador i una professora de filosofia resolen rescabalar la memòria dels qui van patir l'horror del nazisme, perquè de les circumstàncies

històriques del que va ser l'horror nazi n'hem parlat a bastament, però la situació és ben diferent sobre les circumstàncies eticopolítiques de l'extermini, és a dir, d'entendre humanament el que va passar.

Una dona s'ho va demanar fa 44 anys, una figura clau, una dona pionera que va encapçalar aquesta àrdua tasca de la memòria històrica: Montserrat Roig, amb el seu llibre *Els catalans als camps nazis*. Perquè si nosaltres estem reconstruint les biografies d'una trentena de deportats, no ens podem ni imaginar el que li va comportar a una sola dona dur a terme l'obra titànica de reconstruir la memòria de tots els països catalans.

I si la memòria ens ha ajuntat, la desmemòria ha despertat la celeritat del projecte: quan trucant a un ajuntament garrotxí l'historiador i l'alcalde ens desmentien que al seu poble hi havia deportats... En tenen dos.

Santa Pau capitaneja un projecte que ha de sumar, que vol anar més enllà, que vol construir un futur sense feixismes, sense eugenèsies... Per què 75 anys després de l'alliberament dels camps tots els deportats han mort sense un reconeixement institucional? Per què més de trenta garrotxins acaben als camps de la mort i ni tan sols els ajuntaments en són conscients 75 anys després? Per què un pagès de la Cot de 37 anys mor a Gusen? Així comença el nostre viatge al passat més atroç de la nostra història recent per posar llum a les vides dels garrotxins exterminats als camps nazis.

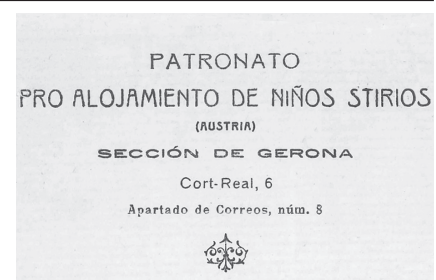
L'EQUIP DE RECERCA

ANIVERSARI / CENTENARI DE L'ACOLLIDA DE NENS AUSTRÍACS A OLOT

A finals de gener de 1921, la ciutat d'Olot es disposava a rebre el primer contingent de nens de 13 i 14 anys procedents de la ciutat austríaca de Graz, molt empobrida per la I Guerra Mundial. El programa, creat per la Creu Roja i pensat per durar dos anys, comptava amb la participació entusiasta d'algunes famílies benestants olo-

tines que havien organitzat un comitè d'acollida de nens austríacs. Finalment, el dia 7 de febrer van poder arribar a la ciutat els quatre primers acollits, als quals s'hi van sumar sis nenes i quatre nens el mes següent.

El projecte va acabar a Olot amb el retorn de la majoria de nens en diverses expedicions entre 1922 i 1923.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

Anuari per la Nova Cultura del Territori 2020, la Vall d'en Bas: Centre per a la Sostenibilitat Territorial, 2020, 88 p.

Catàleg d'artesans i artistes de l'Associació de Creadors de la Garrotxa – La iera, Olot: La iera, 2020, [44] p.

GUIX, Josep i ROCA, Anna, *Anuari del pagès 2021*, Girona: Hermes Comunicacions, 2020, 208 p.

LOSANTOS, Àgata, *Què has perdut, guilla? T'ajudem a trobar-ho des d'Olot Cultural!*, Olot: Institut Municipal de Cultura d'Olot, 2020, [24] p.
Il·lustracions de Georgina Artigas.

Mitja part. Converses després d'un primer temps de coronavirus, Olot: La Comarca d'Olot, 2020, 95 p.

PANYELLA, Laia i CORTÉS, Laura, *I aquí, qui mana?*, Barcelona: Pol·len edicions, 2020, 36 p.
Il·lustracions d'Aitor Larrea.

PANYELLA, Laia i CORTÉS, Laura, *Qui cuida a qui?*, Barcelona: Pol·len edicions, 2020, 36 p.
Il·lustracions d'Aitor Larrea.

PANYELLA, Laia i CORTÉS, Laura, *La por de la Daniela*, Barcelona: Pol·len edicions, 2020, 36 p.
Il·lustracions d'Aitor Larrea.

PRATS, Duaita i PRIETO, Eugeni, *79 ànimes d'artista en l'univers gironí*, Girona: Eugeni Prieto, 2020, [336] p.

SALA, Ramon; PUIGDEVALL, Narcís i MELCIÓ, Josep M., *Caminant per l'Alta Garrotxa*, Barcelona: Comanegra, 2020, 470 p.
Reedició de l'obra publicada l'any 1984.

VEGAS, Jesús i MACIAS, Miquel, *L'hort biològic. Com construir i gaudir d'un ecosistema ple de vida*, Figueres: Brau edicions, 2020, 236 p.

ARTICLES

AGUSTÍ, Bibiana, "Castell d'Hostoles (Sant Feliu de Pallerols/les Planes d'Hostoles, la Garrotxa). Intervencions 2018-2019", dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Girona: Documenta Universitaria, 2020, p. 317-320.

AGUSTÍ, Bibiana, "La vella coberta de l'església de Sant Feliu de Monars, Montagut, la Garrotxa", dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 465-467.

AGUSTÍ, Bibiana et al., "Les zones septentrionals del Castell de Rocabrúna (Camprodon, el Ripollès)", dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 321-324.

BARTOLOMÉ, José Luis, "Anatomia de la novel·la negra gironina", *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 56-61.

BAYONA, Lluís, "Actuacions del Servei de Monuments de la Diputació de Girona", dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 667-671.

BOSCH, Laia i PUIGDEVALL, Helena, "Un viatge nadalenc", *La Comarca d'Olot*, núm. 2053, 17 desembre 2020, p. 38-78.

CANAL, Jordi, "Francesc Cambó, la formació de un gran polític", dins Ricardo GARCÍA CÁRCCEL i María Ángeles PÉREZ SAMPER (eds.), *Catalanes en la historia de España*, Barcelona: Ariel, 2020, p. 279-304.

CANAL, Jordi, "Luces y sombras de un reinado: Juan Carlos I de Borbón", *La Aventura de la Historia*, núm. 264, octubre 2020, p. 20-23.

CANAL, Jordi, "Leer a Benito Pérez Galdós en el siglo XXI", *Revista de Occidente*, núm. 473, octubre 2020, p. 5-8.

CANAL, Jordi, "Benito Pérez Galdós y los invasores de papel: una polémica", *Revista de Occidente*, núm. 473, octubre 2020, p. 25-41.

CASACUBERTA, Margarida, "Els Vayreda. Tres *enfants du siècle* entre l'enyor del passat i la incertesa del futur", dins Borja de RIQUER (dir.), *Vides catalanes que han fet història*, Barcelona: Edicions 62, p. 494-504.

CASACUBERTA, Margarida i RIQUER, Borja de, "Vides als temps contemporanis", dins Borja de RIQUER (dir.), *Vides catalanes que han fet història*, Barcelona: Edicions 62, p. 373-389.

CASADEMONT, Xavier et al., "Perspectives on the reception of immigrants in the Catalan cross-border area (Franco-Spanish border)", *Anthropologica* (Toronto), núm. 62/1, 2020, p. 176-189.

CASTANYER, Pere et al., "El nucli de poblament tardoantic de Santa Margarida en el context del primer cristianisme emporità", dins Jordi LÓPEZ VILAR (ed.), *Tarraco Biennial. Actes del 4rt Congrés Internacional d'Arqueologia i Món antic. VII Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica. El cristianisme en l'Antiguitat Tardana. Noves perspectives*, Tarragona: Universitat Rovira i Virgili-Institut d'Estudis Catalans, 2019, p. 147-154.

CASTANYER, Pere et al., "Un nou pol de centralitat en el cementiri tardoantic de la Neàpolis emporitana", dins Jordi LÓPEZ VILAR (ed.), *Tarraco Biennial...*, p. 155-164.

COLOMEDA, Natàlia, "Carrer dels Sastres, 18-20 (Olot, la Garrotxa)", dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 581-583.

COLOMER, Joel, "Los carniceros de Besalú en el si-

- glo XIV. Los casos de Guillem Forn y la familia Mas”, dins Catherine VERNA i Sandrine VICTOR (co-ord.), *Los carniceros y sus oficios (España-Francia, ss. XIII-XVI)*, València: Universitat de València, 2020, p. 199-218.
- COLOMER, Joel,
“Els avalots contra els jueus de Besalú durant el 1391 i les seves repercussions socials”, *Tamid. Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics*, núm. 15, 2020, p. 43-59.
- DORCA, Jordi,
“L'efecte vinil en el cinema, o com els cinèfils poden salvar les sales fosques”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 11.
- FÀBREGA, Jaume,
“Fra Sever d'Olot, un gran gurmet barroc”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 64-65.
- FEU, Jordi, CASADEMONT, Xavier, PRIETO, Òscar et al.,
“Democracia y educación, ¿de qué hablamos?”, dins Enrique Javier Díez i Juan Ramón RODRÍGUEZ (coord.), *Educación para el Bien Común: hacia una práctica crítica, inclusiva y comprometida socialmente*, Madrid: Octaedro, 2020, p. 219-229.
- FRIGOLA, Joan,
“Intervenció arqueològica a la plaça Major, 5 (Santa Pau, la Garrotxa)”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 439-441.
- FRIGOLA, Joan,
“Intervenció arqueològica al Pont de Valentí (Montagut i Oix, la Garrotxa)”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 593-595.
- FRIGOLA, Joan; CASTANYER, Pere i TREMOLEDA, Joaquim,
“La vil·la de Satrió o Can Ring (Besalú, la Garrotxa). Resultats de les campanyes 2018 i 2019”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 221-224.
- GARCIA-ARBÓS, Salvador,
“Els plàtans no ens deixen veure el bosc [Dossier: La Devesa, paradís perdut]”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 68-73.
- GARCIA-ARBÓS, Salvador,
“Una plantació d'arbres ornamentals amb molta necessitat d'aigua [Dossier: La Devesa, paradís perdut]”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 74-80.
- GARCIA-ARBÓS, Salvador,
“De com una devesa va esdevenir parc urbà [Dossier: La Devesa, paradís perdut]”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 74-81.
- GINER, Daniel i LLACH, Emma,
“Intervenció arqueològica a la plaça de la Llibertat, 7 (Besalú, la Garrotxa)”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 503-506.
- GODAY, Sebastià,
“Anna Manel·la: des de l'11 de desembre de 2019, desconsol”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 44-45.
- MERINO, Imma,
“Res no és innocent, i el cinema encara menys”, *L'Avenç*, núm. 474, desembre 2020, p. 78-81.
- MUÑOZ, Josep M.,
“RCR Arquitectes. Sentir l'arquitectura” [entrevista], *L'Avenç*, núm. 474, desembre 2020, p. 20-35.
- MURLÀ, Josep,
“Alguns garrotxins d'Amèrica”, *La Comarca d'Olot*, núm. 2053, 17 desembre 2020, p. 86-100.
- MURLÀ, Josep,
“Galeria les Voltes, cinquanta anys dedicats a potenciar l'art olotí i català”, *La Comarca d'Olot*, núm. 2051, 3 desembre 2020, p. 30-31.
- PICART, Sandra,
“Intervencions arqueològiques a l'església de Sant Silvestre del Mor (Sant Ferriol, la Garrotxa)”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 479-481.
- PUIGDEVALL, Ponç,
“La música callada de Joan Teixidor”, *política&prosa*, núm. 25, novembre 2020, p. 79-81.
- REIXACH, Albert,
“Presión fiscal y endeudamiento en las comunidades rurales del noeste catalán durante la Guerra con Castilla (1356-1366)”, *Edad Media. Revista de Historia*, núm. 21, 2020, p. 415-454.
- REIXACH, Albert et al.,
“A study of economic inequality in the light of fiscal sources: the case of Catalonia (14th-18th centuries)”, dins Giampiero NIGRO (ed.), *Disuguaglianza economica nelle società preindustriali: cause ed effetti / Economic inequality in pre-industrial societies: causes and effect*, Florència: Universitat de Florència, 2020, p. 145-167.
- ROSILLO, Rafel,
“Intervenció arqueològica a la plaça de la Llibertat de Besalú (la Garrotxa)”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 507-509.
- SALA, Joan,
“Francesc Clarà i el càlcul dels rel·lotges de sol”, *Revista de Girona*, núm. 323, novembre-desembre 2020, p. 32-36.
- SAÑA, Maria et al.,
“Intervencions arqueològiques al jaciment de la Dou (Sant Esteve d'en Bas, la Garrotxa)”, dins Josep BURCH et al. (ed.), *Quinzenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 85-88.
- VILAR, Josep,
“Oda a Oix”, *El Brull. Revista de Montagut i Oix*, núm. 38, maig 2020, p. 34-36.
- VILAR, Josep,
“El Nadal de Talaixà a mitjans del segle passat”, *Viu*, núm. 10, desembre 2020, p. 58-59.

TEXTOS ELECTRÒNICS

- CODONY, Mallol,
“Què està passant al Sàhara Occidental?”, *ANUE* (Associació per a les Nacions Unides a Espanya), novembre 2020, 3 p. Disponible a <<https://anue.org/wp-content/uploads/2020/12/Que-esta-pasant-al-Sahara-1.pdf>>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Gràcies a les eleccions americanes, les *fakes* han tornat a ser notícia. Els nostres diaris de paper i les grans cadenes de televisió ho presenten com un fet nou, imputable a les noves tecnologies i als nous hàbits socials. Però, com tothom sap, les *fakes* són més velles que l'anar a peu i són aquí amb nosaltres. Arreu. Només cal veure com blanquegen el seu passat les entitats més nostrades o com alguns tergiversen el sentit profund de la creu del Triai embrutant-la amb eslògans i pintades. De fet, les grans corporacions les magnifiquen per fer-nos creure que aquest fenomen no es donava quan només ens podíem informar a través d'elles. Aquesta és la gran *fake* de les *fakes*. La realitat és que de mentides ben embolicades n'hi ha de tota mena. De tristes i frustrants com que Europa ens mirava. De preocupants i enervants com negar l'origen de la pandèmia i l'eficàcia de les vacunes. De grotesques com intentar emmascarar amb marqueting conductual les causes de la lacerant fugida de talent de la nostra comarca. Però també n'hi ha de divertides i intranscendents, que ens poden ajudar a alleugerir aquest llarg i dur confinament social.

Justament, Olot va viure un gran engany el gener de 1891. Aleshores sí que ens va mirar Europa. Durant una setmaneta ben curta, tota la premsa estrangera, com a mínim la francesa i l'espanyola, es va fer ressò de la detenció a Olot del polonès Stanilas Padlewski (1857-1892). Era un anarquista, de tendència nihilista, que el novembre de 1890, a París, havia matat el general rus Nicolai D. Seliverstoff i que s'havia fet escàpol de la gendarmeria francesa gràcies a l'ajuda d'anarquistes estrangers. El diari *Presse* informava que Padlewski s'havia refugiat a Olot perquè era un nucli industrial amb nombrosos obrers anarquistes que l'ajudaven, i també perquè era una ciutat sense tren, molt mal comunicada. Apuntava que l'havien pogut detenir perquè l'activista

no havia tingut en compte que, justament perquè hi havia molts anarquistes, la guàrdia civil controlava estrictament els obrers de la població i els forasters que s'hi acostaven. *Le Temps* hi afegia que la detenció "excita molt l'interès de la població, principalment dels anarquistes", i xifrava en 2.000 els obrers que el varen anar a veure a la presó. Més realista sembla *La Vanguardia*, que informava que la detenció de l'estranger havia creat un conflicte de jurisdiccions entre el jutge olotí, Vicenç Diéguez, i el governador civil, atès que tots dos volien fer-se càrrec del mediàtic pres. El diari barceloní va enviar ràpidament un corresponsal a Olot, com ho havia fet *El Noticiero Universal* i *El Imparcial* de Madrid, i gràcies a ell sabem que el reclús patia una afecció cardíaca que no li permetia declarar, que la seva "crapulosa conducta" s'explicava perquè "es soltero y se divierte cuando y como puede" i que, a pesar de tot, comptava amb l'opinió favorable dels olotins "pues recuerdan todos su carácter afable y las limosnas que hacía." El setmanari *L'Olotí* va retratar la part més humana del personatge, que s'estava a la Fonda Estrella, era molt educat i amable, i havia emocionat els estadants de la pensió cantant els himnes de diverses nacions europees, entre els quals el polonès i l'espanyol. Des del primer dia, la premsa va posar en dubte la identitat del detingut, perquè no es deixava fotografiar, "no parece de ilustración y conocimientos", i, sobretot, perquè no tenia el bigoti prou gros, les seves dents eren massa blanques i tenia els ulls blaus, en lloc de marrons.

Finalment es va demostrar que era un farsant. Es deia François Xavier Caberg, era belga, i el dia de l'assassinat del general rus havia anat a visitar el cònsol francès de Girona. El varen alliberar tot seguit perquè no havia fet res més que organitzar "una superchería inventada para vivir a costa de los incautos."

UN TOC AMB EL PEHOC / LES VIVÈNCIES BÈL·LIQUES D'UN VOLCÀ

De camí cap a l'escola, un dia en Ramon, un senyor de 76 anys, m'explicava els seus jocs d'infantesa. Es veu, que quan era petit, ell i la seva colla, per divertir-se es dedicaven a fer batalletes a dalt del volcà del Montsacopa. Rocs, pals i bastons volaven pels aires del cràter fa seixanta anys, enmig de les lluites "amistoses" entre infants olotins. Ara bé, ho sabien ells, que aquell mateix paratge ja havia presenciats escaramusses i guerres anteriorment? Us convido a descobrir les conteses bèl·liques més destacades que ha viscut aquest indret.

L'abril de 1812, les tropes napoleòniques entren a Olot i edifiquen un fortí de petites dimensions al damunt del volcà, per controlar el territori. Dos anys després, però, l'exèrcit francès es retira i dinamita el fort. Al cap d'uns quants anys, en el context de la Primera Guerra carlina, la vila reconeix Isabel com a reina i els partidaris de Carles de Borbó assetgen la plaça. És aleshores quan es constitueix la major part de la fortificació: l'any 1835 s'emmuralla el recinte de l'ermita de Sant Francesc i es construeixen dues torres al voltant del cràter (tant la muralla com les torres es poden veure en diversos plànols de l'època). El fortí participa notòriament en el setge, però el contingent que hi és situat es veu forçat a abandonar-lo i a entrar a la ciutat de nit, per falta de municions. Finalment,

l'atac acaba fracassant, i Isabel atorga a Olot el títol de *Molt Lleial*.

Passa el temps entre guerres i revoltes i, enmig del context de la República Espanyola, el net de Carles s'aixeca en armes. Es té constància que, temoroses d'una possible caiguda de la vila davant d'un assalt imminent, el novembre de 1873 les autoritats fan un reconeixement de les defenses i de la fortificació del Montsacopa, entre d'altres. Com molt bé temien, un mes després, el general carlí Savalls posa setge a Olot, que acaba caient el març de l'any següent. El 1875, però, els liberals recuperen la ciutat. És en aquell moment quan, preparats per a un altre atac, reparen les defenses de la plaça així com les del fort. A aquesta època pertanyen la porta principal i el mur ovalat que forma part de l'actual restaurant. El nou atac no arriba mai, i l'església, juntament amb el recinte, passen a mans del rector. Només durant els inicis de la Guerra Civil tornarà a haver-hi conflictes a Sant Francesc, quan el 1936 els anarquistes saquegen el temple.

Des d'aquell moment, cap bala ni cap altre projectil han tornat a sobrevolar el volcà, exceptuant potser els rocs i les branques de la colla d'en Ramon.

JAN TORRA TERRICABRAS

MARGARIDA CASACUBERTA

La casa Solà-Morales és, sens dubte, una casa més fotografiada que no pas escrita. L'enyorat Jordi Pujiula li va dedicar un dels retrats més complets a la *Revista de Girona* (març-abril 1997), profusament il·lustrat amb fotografies de Jordi S. Carreras, i en resseguia la història a partir de la seva construcció, a finals del segle XVIII, quan la família Solà, de Batet, es va establir a Olot. La casa Solà-Morales, escriu Pujiula, “és avui una de les principals joies del patrimoni arquitectònic olotí que senyoreja el Firal de la ciutat: a part del renom que té la seva façana, el seu interior s’ha conservat des d’aquella època barroca, tant en la seva espectacular decoració, de parets pintades, columnes, domassos i cortinatges, com en el seu mobiliari.”

Que la casa hagi conservat decoració i mobiliari i que el visitant hi pugui recórrer, gràcies a l’amabilitat de la família, la cambra del bisbe i la de santa Faustina o apreciar els frescos de les parets de la planta noble, sembla un miracle si tenim en compte que la casa Solà-Morales apareix –literàriament parlant, és clar– indefectiblement vinculada a les guerres. Primer, la Tercera Guerra carlina. Pujiula recorda que de la cambra del bisbe es diu que hi dormia el general Savalls “quan sojornava a Olot”; Josep Pla esmenta la casa una sola vegada en la seva obra en aquest mateix sentit, i Marian Vayreda i Josep Berga i Boix s’hi refereixen, sense anomenar-la, en els *Records de la darrera carlinada* (1898) i *El casal del Roure* (2019). Encara fa relativament poc, Pere Bosch i Cuenca, citant Ramon Grabolosa, rememorava a *El Punt Avui* (4-III-2018) la restitució simbòlica dels furs per part del pretendent carlí, Carles VII, des del balcó de la casa, l’1 d’octubre de 1874, pocs mesos abans de la derrota carlista.

Després, la Guerra Civil. Can Solà-Morales es torna a convertir en un escenari principal. Pujiula recorda que va ser “utilitzada, a la planta noble, per estatjar-hi refugiats. L’encalat de les parets va permetre que no es malmetessin les pintures originals. I al pis superior, s’hi establiren la Junta de Museus de Catalunya i els serveis de Restauració de la

Generalitat, que presidia Joaquim Folch i Torres, ja que, com és sabut, s’havien traslladat a Olot les col·leccions del Museu d’Art Nacional de Catalunya. L’obra salvadora del Dr. Danés va permetre conservar la biblioteca, i només les relíquies de santa Faustina patiren la fúria destructora: van ser cremades al Firal, el desembre de 1936. Avui, a l’oratori, dins l’urna barroca, s’hi conserva una figura de la santa, darrera obra de l’escultor Josep Clarà.” L’artista-poeta Perejaume tot just l’esmenta al final del magnífic text titulat “L’oli d’Olot” que forma part del llibre *El paisatge és rodó* (1997) en recrear a través de l’escriptura l’ara ja famosa fotografia de Joan Vidal i Ventosa amb els quatre camions carregats d’obres d’art “entrant al pla d’Olot per una carretera deserta, uns quilòmetres abans de la ciutat; (...) a banda i banda de la carretera s’estén el coll de Bas com un freu de motllura que accedeix als seus empastaments de l’oli d’Olot.” Però és Josep M. Xarrié i Rovira, fill d’un dels restauradors de pintura que hi van treballar des de l’octubre de 1936 i autor del llibre *Restauració d’obres d’art a Catalunya: quatre generacions i un noble ofici* (2002), qui insufla a l’escenari de can Solà-Morales un alè de vida: “Un grup de companys, treballadors de museus, entre els quals hi havia Joan Barbeta, Josep Font i el meu pare Domènec Xarrié, van trobar les companyes del viatge de la vida a Olot. Aquest és el motiu pel qual la meua mare, Dolors Rovira –filla i neta de sabaters–, és olotina. Aquell grup de barcelonins que per un atzar de la vida es van trobar a Olot van jugar amb un poc lleial avantatge a l’hora d’escollir parella: la immensa majoria de joves olotins que els podien fer la competència es trobaven al front de guerra. Malgrat que, a les hores no assolellades, a Olot hi feia un fred inaguantable, aquells jovenots dels museus aprofitaven els moments d’esbarjo i de clima més benvolent per fer bones excursions en bicicleta –Olot era el país de les bicicletes– pels seus deliciosos voltants. El clima olotí, certament, ha esdevingut més càlid; recordo que els anys cinquanta vaig viure a Olot durant un curs escolar –anava als Escolapis, darrere el Parc Vell–, i el fred matinal semblava talment que mossegués les orelles.”

ELS NOMS DE LA TERRA / ESTIRADORS DIFUNTS

XAVIER PUIGVERT I GURT

A Olot, enguany hem fet memòria del cinquè centenari del naixement del nostre *el Firal*, és a dir, de la creació d’un espai públic que defineix el centre urbà i de l’aparició d’un nom de la terra durador. Lamentablement, però, la commemoració de l’efemèride n’ha deixat de banda una altra, digna del mateix reconeixement ciutadà: *les Estires*. Tots dos elements urbans van iniciar el seu recorregut en un mateix ple municipal, de 19 de febrer de 1520: les autoritats hi van acordar dotar la vila de dos equipaments fixos, aptes per acollir les fires anuals i “per stendre lanes, draps y altres coses dels poblats en dita vila”, respectivament. Del camp firal, ja ho sabem tot; de l’estesa drapera, gairebé res. No només per deixadesa dels historiadors, sinó que també hi ha intervingut la dificultat de seguir el rastre del biografat.

Forma part del coneixement general que aquests espais per a l’airejament de la llana i els seus teixits s’anomenaven *tiradors*. I sabem que n’hi havia hagut a Besalú, on existia *el camp dels Tiradors* esmentat l’any 1427, o que a Barcelona encara podem caminar pel *carrer dels Tiradors*, vora la Ciutatella. Però a Olot som més recargolats, i aquí es va preferir la forma *els Estiradors* –“dells Stiradors” (1606);

“feixas *dictas* los Stiradors” (1679)– per consens lingüístic popular, de la mateixa manera que abans arraconàvem *coïssor* i *passera* en benefici d’*escorïssor* i *espassera*. Res, coses nostres que no tornaran. Però aquesta prevalença va tenir una repercussió toponímica inesperada que encara perviu. Els tiradors olotins es trobaven als afores, en un punt elevat sota el Montsacopa, molt probablement a l’espai que ara ocupa el cementiri local, i s’hi accedia per un *camí dels Estiradors* que s’enfilava emmig d’horts i feixes. Quan de la vella indústria ja no se’n recordava ningú, entre els anys 1791 i 1793, les vores del camí que hi havia menat van ser arrendades per fer-hi habitatges. Providencialment, les cases noves d’aquell raval van adoptar el nom del vell referent i el van adaptar en femení: *les Estires*, una denominació coneguda des de 1809 i oficialitzada en el nomenclàtor el 1829.

Jordi Pujiula, recopilador infatigable de la saviesa popular olotina, recordava que abans es deia “anar a prendre el sol a les Estires” com a eufemisme de dinyar-la i ser enterrat al capdamunt del carrer. Una dita macabra, però precisa, que perpetuava el record etimològic d’aquells draps de llana estesos a sol i serena mentre a fira es feien tractes.

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Per explicar com funciona l'aprofitament d'un aquífer hi ha un exemple ben il·lustratiu: pensar en un granissat. La palla és el pou i la succió que fem amb la boca és comparable a la força de la bomba que eleva l'aigua fins a la superfície. Els trossos de gel són les roques permeables del subsòl. Com més xuquem més fem baixar el nivell del líquid en el vas de manera comparable al descens que experimenta el nivell freàtic. És un bon exemple que ens serveix per entendre-ho de manera senzilla, però, evidentment, la realitat no és tan simple. Un aquífer natural és un sistema molt més complex. Existeixen aquífers confinats però també n'hi ha de lliures que poden estar interconnectats amb altres aquífers. La recàrrega del sistema depèn directament de les precipitacions mentre que la descàrrega es produeix tant per les surgències naturals (fonts i deus), que alimenten ecosistemes fontinals i fluvials, com per les captacions artificials (pous). L'aquífer l'hi sabem però no el veiem, per això és un sistema tan difícil de gestionar. El que és fonamental és tenir dades sobre la qualitat i la disponibilitat del recurs. En els últims anys hi ha hagut un clar increment de la demanda. Els agricultors de la Vall d'en Bas han passat nombroses parcel·les de secà a regadiu; els industrials, sobretot els situats als polígons del Pla de Baix i de Begudà, han sol·licitat modificar les concessions

d'aigua per poder extreure'n un volum més elevat i els ajuntaments de la comarca han actualitzat els seus *Plans directors d'abastament municipal* en el marc dels quals, alguns, sol·liciten obrir nous pous. I aquesta tendència a l'alça de la demanda d'aigua es produeix en un escenari crític de canvi climàtic amb els científics pronosticant un descens de les precipitacions. Sembla evident, doncs, que en un futur més o menys proper hi haurà una certa competència per un recurs que, no ho oblidem, és finit. Perquè també hem de tenir present que l'aigua no només ha d'estar a disposició de les activitats humanes, també ha de servir per alimentar el cabal de fonts, torrents i rieres, i tota la biodiversitat que aquests sistemes naturals engloben. Abans que s'intensifiquin els conflictes entre els diferents usuaris convindria reaccionar de manera immediata, identificant la capacitat del sistema i adoptant més mesures directes per a una racionalització futura de l'ús de l'aigua. I, sense més dilació, deixo anar una nova proposta: la constitució de la *Comunitat d'Usuaris d'Aigües de la Capçalera del Fluvià*. Aquesta figura, prevista en la legislació catalana i de la qual tenim exemples a Catalunya, com la Comunitat d'Usuaris d'Aigües del Delta del Llobregat (CUADLL), ens podria proporcionar un major nivell de control, protecció i preservació de les aigües, tant pel que fa a qualitat com a quantitat. La comunitat d'usuaris d'aigües disposa dels seus propis instruments reguladors (estatuts i reglaments), hi poden estar representats tots els usos agrícoles, industrials, domèstics i ambientals, i en poden ser membres tots els usuaris amb dret a l'aprofitament d'aigües subterrànies les captacions dels quals estiguin dins l'àrea establerta, que en el nostre cas podria venir definit pels municipis que constitueixen la conca alta del riu Fluvià.

Encara que no vulguem, ens dirigim a un escenari on les pugnes per l'ús de l'aigua sovintejaran. Disposem d'un cert marge, però convé adonar-nos que com més palles afegim al sistema més aviat s'acabarà el granissat. I tots som conscients de la frustració que sentim quan, amb la palla, ja només som capaços de xuclar l'aigua del fons del got.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / EMILI BALAGUÉ, METGE, HUMANISTA

DOMÈNEC MOLI

Les muntanyes no es troben, però a les muntanyes el faulista hi ha trobat filòsofs del camp, de la terra, de l'arbre i de l'ovella, que són els que més saben de la vida sobre aquest feble planeta, avui derrotat per una espurna de virus intangible. Un dia que caminava pels caires superiors de la muntanya del Puigsacalm, que van del salt del Sallent al camí de les Olletes, en direcció a Santa Magdalena, assegut sobre un sofà de pedra esculpit pel vent i la pluja, el faulista hi va trobar un amic que no havia conegut mai i que no ha tornat a veure mai més. Al seu costat, mentre descansava cames i peus, va escoltar unes frases que avui han retornat fins a ell, empeses per la trista realitat: "Hi ha metges que curen tant o més amb el seu tracte, amb la seva comprensió, que no pas amb les medicines que recepten." Mentre mestre i caminant filosofaven, tenien a l'abast de la vista la Vall d'en Bas.

Aquest final de novembre de l'indesitjable 2020, la mort, vestida de bandoler urbà, s'enduia al bell mig de Girona la vida d'un d'aquests metges que curen també per l'humanisme. Aquell senyor que lluïa la condició de pagès, el títol més noble que existeix en la nostra societat, va continuar el seu raonament: "Primer pregunto si hi ha el doctor Emili Balagué. Si no, hi torno un altre dia. Amb ell puc parlar de

tot, i entenc el que em diu. És un amic i només la seva presència ja em dona bones vibracions." Era un amic. D'aquells que mai no et deixen sol. D'aquells en qui pots confiar en un temps de desconfiances com el que estem vivint. Tenia aquella curiositat sana i universal. Assolia coneixements de tot l'arc de disciplines: des de les plàstiques a les esportives, tot passant per les lletres, els oficis, la història... Coneixia, entenia, les veritats i les mentides que defineixen els homes. El trobaran a faltar la família i els amics, però també els malalts de la Vall –que a la curta o a la llarga són tots– perquè, encara que darrerament havia decidit, abans del *retiro* definitiu, acabar la seva vida laboral en un altre destí, tots sabem que ell no hauria deixat mai d'escoltar i atendre una necessitat de la gent que se l'havia fet seu perquè ell la sentia seva.

Aquest sentiment de pertinença a un lloc determinat és el que fa grans i imprescindibles els humans. L'universal només s'aconsegueix des del que és proper. I aquesta era una altra gran virtut d'aquell metge que va estimar la Vall fins a formar part de l'estructura humana d'aquell conjunt de pobles i terres que l'amic, que no havia conegut mai, i el faulista miraven, aliens a aquest final indesitjat, aquell matí de tardor d'un any del que ja no recorden ni el número que el defineix.

JOSEP M. MUÑOZ

Ara fa poc més d'un any, quan el món encara es movia, vaig tenir l'oportunitat d'entrevistar Vivian Gornick per a *L'Avenc*. L'escriptora i crítica nord-americana viu, als 85 anys, amb la sola companyia de dos gats en un apartament de Manhattan. "La família t'ofega", em va dir ella, que ha tingut dos marits però cap fill. De fet, la soledat és un tema central dels seus llibres de memòries, i en la nostra conversa va fer-ne una explícita reivindicació. Entre d'altres coses, perquè la soledat a la gran ciutat permet una cosa fonamental: l'anonimat. El fet que els veïns no et saludin a l'ascensor, una situació més aviat antipàtica per als europeus, pot ser una benedició per a molts americans: "Que tranquil que em fa saber que no es fiquen en els meus assumptes. No em pregunten com estic i qui soc o d'on soc", diu Gornick que diuen.

La solitud i l'anonimat estan estretament associats a la vida urbana, enfront de la vida als pobles o a les ciutats petites, on el control social és omnipresent i, per a molts esperits lliures, ofegador. A la ciutat, no has de retre comptes a ningú del que fas o deixes de fer, de com et vesteixes o com et pentines, amb qui vas o amb qui t'entens. "L'aire de la ciutat fa lliure", deia el vell proverbi alemany, quan, a l'època medieval, les ciutats permetien una existència sense els lligams de la servitud feudal al camp. Els reis, per atreure població rural, creaven les 'viles franques', tan presents a la toponímia del país. Però, en realitat, només la gran ciutat és sinònim de llibertat: a les ciutats petites, estàs sotmès a un escrutini que pot arribar a ser ferotge. La literatura del segle XIX n'és plena: de la senyora Bovary a Laura a "la ciutat dels sants", les dones en particular no poden escapar del control social en els llocs petits, regits per la convenció puritana i la hipocresia social. I les "escenes de la vida a províncies" (per dir-ho a la manera de Balzac) relaten l'ambició dels joves que volen escapar-ne i fer-se un lloc a París, la ciutat de la llum.

Tot això és prou conegut, i no sé fins a quin punt et predisposa, com a barceloní, per a la vida a la petita ciutat d'Olot. Ciutat de fa més de cent anys, sens dubte, però petita al capdavant. Quan t'hi instal·les, és el primer de què t'adverteixen: perdràs l'anonimat, tothom sabrà què fas i per on et mous.

El vaticini no triga ni vint-i-quatre hores a complir-se. Surts a comprar una escombria, i l'endemà ja tens un correu que fa una referència a l'escombria virolada, certament cridanera, que duies sota el braç en el breu trajecte fins a casa. Més tard, un noi que ve a instal·lar-te un llum et diu que t'ha vist fa un parell de dies al supermercat. Un altre et fa saber que, passant amb el cotxe, t'ha vist travessar el Parc Vell, mentre anaves cap al quiosc. T'han vist, tot i que tu no els has vist, la qual cosa sembla col·locar-te en una situació d'inferioritat. Ni Google és tan eficaç, a l'hora de rastrejar-te! Saben on ets i saben qui ets: quan la teva sogra va a comprar, l'assabenten que tu ja has passat abans per aquella botiga, sense ser conscient que coneixien el teu parentiu. Llavors no et sorprèn que en J., que viu i treballa a Barcelona, t'asseguri de forma vehement, un dia que sopem plegats, que no pensa tornar a Olot quan es jubili: ell se'n va anar no només en cerca de millors oportunitats professionals, sinó també per fugir del control social.

Llavors, vols compensar la situació pensant: "Bé, no tinc res a amagar!" Però de seguida t'adones, amb un punt de vergonya, que aquest és un pensament banal: la qüestió no és que tu no tinguis res a amagar, sinó que algú s'hagi d'amagar de res. De res que no sigui mal fet, és clar. I penses: aquí, costa més sortir de l'armari? Com s'ho fan, els amants clandestins? Pots expressar lliurement les teves opinions polítiques, si no són les majoritàries? Agafes llavors la novel·la que acaba de publicar Francesc Serés, *La casa de foc*, ambientada al Sallent de Santa Pau i subratlles el paràgraf on diu que als llocs petits, on se suposa que no hi passa res, hi passa de tot. Perquè a Olot, com a tants altres llocs més o menys petits, hi passa de tot, és clar, encara que segurament de forma més soterrada, més difícil d'explicitar. Serés, amb bon criteri, fa una referència a Eugeni d'Ors, que també havia parlat del Sallent i la seva gent, i que tanca el seu llibre *Oceanografia del tedi* amb una frase brillant: "Els llums d'Olot, quan s'arriba de nit de les Esparregueres, semblen els llums de París". Sens dubte, l'Ors era afeccionat a la hipèrbol·le, a l'exageració. Olot no és París. Però t'adones que, en un cert sentit, tenia raó: tot és una qüestió d'escala. La mida, al capdavant, importa.

BREVIARI

En el marc de les subvencions que concedeix la Diputació de Girona per al finançament de projectes de gestió de documents i arxius dels ajuntaments de les comarques gironines, s'ha dut a terme el tractament de restauració dels llibres d'acords municipals de l'Ajuntament de Castellfollit de la Roca, actualment conservats a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Es tracta de dinou unitats documentals d'entre els anys 1861 i 1885 que presentaven problemes d'infecció per microorganismes (fongs i bacteris). Els treballs de restauració han anat a càrrec del taller Sot del Rector, de Santa Pau.

...

Ja es poden consultar a l'aplicació **Arxius en Línia** de la Generalitat de Catalunya els llibres d'actes digitalitzats dels ajuntaments de les Planes d'Hostoles i de Santa Pau, actualment conservats a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Concretament, ara són visibles en aquesta aplicació 33 llibres de les Planes d'Hostoles corresponents als anys 1873-1988 i 79 llibres de Santa Pau corresponents als anys 1852-1986. Recordem que les actes d'aquests dos municipis s'afegeixen a les de Batet, Beuda, Castellfollit de la Roca, Dosquers, Maià de Montcal, Mieres, Montagut i Oix, Oix, Olot, les Preses, Riudaura, Sant Feliu de Pallerols, Sant Jaume de Llierca, Sant Joan les Fonts, Sant Salvador de Bianya i la Vall de Bianya, que ja eren consultables.

...

Amb motiu de la seva jubilació, Lluís Rubió i Massegur (Olot, 1955), editor i director de la revista **Joves Agricultors**, ha fet donació a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa d'una col·lecció completa d'aquesta publicació periòdica, una de les poques revistes agràries publicades a Catalunya. Nascuda l'any 1982 com a òrgan de l'organització Joves Agricultors de Girona, la publicació ha canviat de subtítol més d'una vegada ("Revista agroramadera de Catalunya", 1994; "Revista de l'empresa familiar agrària de Catalunya", 1999). La coordinació i la impressió dels 194 números de la revista (1982-2019) s'han fet a Olot.

JOAN TRESSERRAS

Es diu que quan es tanca una porta se n'obre una altra i, si aquesta segona porta dona més opcions o millor avenir que la primera, vol dir que hi ha hagut molta sort, i aquesta sort és la que tingué en el seu moment el Club Natació Olot (CNO). Com sigui que vaig viure el tancar i obrir portes en primera fila, intentaré explicar-ho, i quines són les causes per les quals les instal·lacions del Club són on són. Uns fets que la història del Club continguda en el llibre editat amb motiu del cinquantenari de la seva fundació no recull.

El CNO va néixer al caliu de les diferents penyes (les del Collell, els Tossols, can Basil) que en el curs dels anys cinquanta s'anaren formant a les ribes del riu Fluvià, aigües amunt de les fonts de Sant Roc, en uns paratges on la perfecta harmonia del riu, amb les seves aigües netes i els espais verds dels prats, convidava a banyar-s'hi, a practicar-hi l'esport de forma informal o simplement a prendre-hi el sol. Eren penyes totalment anàrquiques, però que de manera irregular mantenien una activitat durant tot l'any; eren els anys en què el riu es glaçava molts hiverns, i era una pràctica habitual trencar el gel per fer-hi una capbussada genial. Explico tot això per fer entendre que existia com un lligam natural entre el personal de les penyes i el seu entorn. Per això, ja fundat el CNO (1955), una de les seves aspiracions fou disposar d'una piscina –descomptada ja l'opció d'una piscina municipal per un ajuntament inoperant, per no dir-ne contrari. I el lloc pensat, com no podia ser d'una altra manera, eren els prats situats al marge esquerre del Fluvià, entre els Tossols i la resclosa de can Basil.

Es posà fil a l'agulla i s'arribà a una entesa amb els propietaris, però unes hores abans d'anar a cal notari per formalitzar l'escriptura pública la propietat se'n desdigué. Segons versions contrastades, el motiu fou que, en assabentar-se'n, un seu parent eclesiàstic havia posat el crit al cel, ja que la construcció de la piscina es podia considerar una activitat

d'alt risc pecaminós, una frase que avui pot semblar extemporània però que no es pot negar que era el pensament de molta gent d'aquella època. I així es tancà una porta.

Però pocs dies després se n'obrí una altra. Es presentà en Pere Badosa del mas la Riera a oferir de construir la piscina en un terreny a tocar del Fluvià, aigües avall d'Olot, a la vora de la corba que forma el riu al paratge de les Tries, i proporcionava l'accés per una avinguda arbrada de 25 metres, des de la carretera de Girona. El motiu evident del generós oferiment era donar vida i servei al càmping que projectà a l'altra banda de l'avinguda i, alhora, crear una perspectiva de futur a la resta de terrenys de la zona. Però també tenia un altre motiu, un motiu més personal, i és que, en paraules seves, estava emprenyat amb l'Ajuntament. El fet és que, un temps abans, l'Ajuntament es trobà amb el problema de buscar un terreny per al camp de futbol municipal, ja que el propietari havia edificat l'antic, el de l'Estació, i, per legalitat administrativa, va projectar un concurs d'ofertes de terrenys a la qual se'n presentaren dues. La que guanyà, que és allà on ara hi ha el camp de futbol municipal, i la d'en Pere Badosa, allà on ara hi ha la piscina. Malgrat que per a les arques municipals i per altres condicions era més favorable la segona opció, aquesta fou descartada per massa llunyana. Aquests i altres indicis semblen assenyalar que el tal concurs fou sols per complir amb l'expedient.

I d'aquest fet venia l'emprenyada d'en Pere Badosa. Per això, en assabentar-se que el CNO no disposava de cap terreny per construir-hi una piscina, l'entesa fou ràpida. Una bona entesa que es repetí successivament en el temps i ha permès que avui dia el Club disposi d'unes instal·lacions que, en el primer lloc escollit aigües amunt de can Basil, no s'haurien pogut desenvolupar per la falta d'espai, la topografia i els accessos. I aquesta sort fou gràcies al fet que algú va tancar una porta i un altre en va obrir una altra.

ME'N RECORDO / 62

Recordo que de petit jugava al carrer Vilanova, on vivia, encara sense asfaltar. Recordo els amics i les amigues del carrer que ens trobàvem sobretot a l'estiu. Recordo que quasi cada tarda plovia i fins després del xàfec no podíem reprendre els jocs matinals. Recordo que anava al Grup Escolar, l'actual Malagrida. Recordo amb especial afecte la mestra del parvulari, una dona que ens feia sentir estimats. Recordo que els nens entràvem per una porta i les nenes per una altra, i sempre estàvem separats en dues ales de l'edifici. Recordo que al pati tampoc no coincidíem mai. Recordo que a sobre de la pissarra de les classes hi havia el Sant Crist i a un costat un retrat de Franco i a l'altre el de José Antonio. Recordo que a la tarda baixaven la bandera mentre, formats al pati, cantàvem el *Cara al Sol*. Recordo que anàvem en dejú a missa a Sant Esteve per fer els primers divendres de més. Recordo els mestres, distants, seriosos i parlant en castellà. Recordo que alguns mestres pegaven

els alumnes més entremaliats. Recordo que ens donaven una llet en pols, que deien que era un regal dels nord-americans. Recordo que als deu anys vaig començar el batxillerat a l'institut, al segon pis de l'antic convent del Carme. Recordo que érem molt pocs alumnes, i aquí compartíem classe amb noies, que també eren poques. Recordo que nosaltres estàvem asseguts a les primeres files davant del professor i les noies al darrere. Recordo que la formació religiosa continuava en aquest nivell educatiu. Recordo que durant el mes de maig fèiem el mes de Maria. Recordo que anàvem en grups de dos nois, rotativament, a ajudar a la missa de dos quarts de nou del matí, al santuari del Tura, durant una setmana. Recordo que el nostre pati era el claustre renaixentista del Carme, que no li donàvem cap valor, ni tampoc cap mirament. Recordo que hi havia un munt de taulons apilonats, que eren un perill evident i que ningú no li donava cap importància. Recordo que també anava a l'Esco-

la de Belles Arts, que era al pis de sota del mateix edifici. Recordo el fred que havia passat tant en un pis com en l'altre. Recordo que a les classes dels dos centres hi havia unes estufes de llenya i que els conserges les anaven omplint de socs, molt mesurats, i a partir d'una certa hora ja no n'hi posaven més, per estalviar. Recordo que, un cop acabada la carrera de Belles Arts, vaig venir de professor a l'Institut, ara anomenat Montscacopa. Recordo les moltes deficiències constructives del nou centre i l'eficiència d'un conserge. Recordo que per arribar-hi tots els carrers eren un fangar. Recordo que era un claustre molt jove, ben segur que més de la meitat dels ensenyants no arribava als 30 anys. Recordo que vaig coincidir amb dues professores que havien estat mestres meves. Recordo el voluntarisme i les hores que dedicàvem als alumnes fora de l'horari escolar. Recordo que noves normatives i altres ensenyants van anar tallant aquell ambient inicial.

JOAN SALA I PLANA